

Tisztelet a tiszteletbeli konzuloknak

SZERKESZTŐ:

DR. PINTÉR ISTVÁN

B U D A P E S T

2 0 2 0

TISZTELET A TISZTELETBELI KONZULOKNAK TÖRTÉNELMI OLVASÓKÖNYV

MÁSODIK, BŐVÍTETT KIADÁS

SZERKESZTŐ:

dr. PINTÉR ISTVÁN

KÜLGAZDASÁGI ÉS KÜLÜGYMINISZTERIUM

2020. DECEMBER

BUDAPEST

TISZTELET A TISZTELETBELI KONZULOKNAK – TÖRTÉNELMI OLVASÓKÖNYV

Szerkesztő:
dr. Pintér István

Lektorok:
Dr. Germuska Pál DSc
országos levéltári főigazgató-helyettes

Dr. Horn Ildikó DSc
egyetemi tanár, intézetigazgató

Szerzők:
Dr. Arany Krisztina PhD
Dr. Balogh János Mátyás PhD
Bubik Gyöngyi
Dr. Csorba László DSc
Dr. Fiziker Róbert PhD
Dr. Körmendi Tamás Jenő PhD
Dr. Krász Lilla PhD
Dr. Kulcsár Krisztina PhD
Dr. Németh György Amadé DSc
dr. jur. Pintér István LL.M.
Dr. Sáringer János PhD
Dr. Schmidt Anikó PhD
Dr. Szente-Varga Mónika PhD
Dr. Virovecz Nándor Balázs PhD
Dr. Völgyesi Zoltán PhD

Térképek: Dr. Nagy Béla, Szarka Gábor

A szöveget gondozta: Gálosné Kiss Katalin, Kiss Erika Gabriella, Székely Júlia

Fotó: Drobilich Tímea, Lantos Zsuzsanna

© Külgazdasági és Külügyminisztérium © Magyar Nemzeti Múzeum © MTVA

Közreműködők:

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő.....	5
I. fejezet	
Dr. Németh György: Tiszteletbeli konzuli tevékenység az ókorban.....	7
A görög proxenia	9
A római hospitium	12
II. fejezet	
Dr. Arany Krisztina – Dr. Körmendi Tamás Jenő: A tiszteletbeli konzulok középkori előképei ...	17
Konzulátusok a középkorban.....	19
Nemzeti konzulok a 12–13. században	23
Kibocsátó és befogadó államok	26
Az üzletemberek mint civil diplomaták.....	29
Az 1426. évi firenzei követjárás Budán.....	33
III. fejezet	
Dr. Schmidt Anikó – Dr. Virovecz Nándor Balázs: Nagyvállalkozók, udvari emberek, fejedelmi ágensek a kora újkorban.....	35
A három részre szakadt Magyar Királyság ügyeiben eljáró diplomaták.....	37
A külföldi magyar kapcsolatok segítői a 16–17. században.....	39
Az Erdélyi Fejedelemség	42
IV. fejezet	
Dr. Csorba László – Dr. Krász Lilla – Dr. Kulcsár Krisztina:	
A Habsburg Birodalom tiszteletbeli konzuljai	45
A Habsburg Birodalom kettős konzuli rendszere	47
A tudományok külhoni segítői a 18. században	50
V. fejezet	
Dr. Csorba László – Dr. Kulcsár Krisztina:	
Az Osztrák–Magyar Monarchia tiszteletbeli konzuli rendszere	51
Az Osztrák–Magyar Monarchia tiszteletbeli konzuljai a nagyvilágban.....	53
Magyarországi és erdélyi protestáns érdekvédelem a katolikus Bécsben	60
Egy francia márki titkos szolgálatai	61
Külügyi képviselő és konzulátusok 1850 után	63
A Keleti (Konzuli) Akadémia.....	65
A konzulok bíraskodási joga és a Konzuli Főtörvényszék.....	66
VI. fejezet	
Dr. Csorba László – Dr. Sáringer János – Dr. Szenté-Varga Mónika:	
Magyar királyi tiszteletbeli konzulok a 20. század első felében	69
Az önálló magyar külügyi igazgatás és a tiszteletbeli konzulok kinevezése.....	71

Sikeres átmenet Mexikóban	77
Magyarország tiszteletbeli konzuljai a két világháború között.....	80
Az egyiptomi példa.....	85

VII. fejezet

Bubik Gyöngyi – dr. Pintér István – Dr. Völgyesi Zoltán: A Szovjetunió árnyékában.....	87
A jaltai megállapodás következményei	89
A Szovjetunió árnyékában	91
Tiszteletbeli konzulok az 1945–1950 közötti időszakban.....	93
A szovjet birodalom megszilárdulása	96
A kereskedelmi kirendeltségi hálózat tevékenysége	97

VIII. fejezet

Bubik Gyöngyi – dr. Pintér István: A tiszteletbeli konzuli rendszer újjáépítése.....	103
A szovjet birodalom összeomlása.....	105
A tiszteletbeli konzuli tevékenység szabályozása	112
A Magyarországra akkreditált tiszteletbeli konzuli testület 2020 végén.....	114
Magyarország tiszteletbeli konzuli tisztviselői.....	117
A tiszteletbeli konzuli tisztviselők elismerése	122

IX. fejezet

Dr. Balogh János Mátyás – Bubik Gyöngyi – Dr. Fiziker Róbert –	
Dr. Kulcsár Krisztina – dr. Pintér István – Dr. Szenté-Varga Mónika: Példaképeink.....	123
Nagy elődök.....	125
Életutak.....	131

Köszönetnyilvánítás	146
----------------------------------	------------

FÜGGELÉK	147
-----------------------	------------

- Ábrajegyzék
- A tiszteletbeli konzuli világtalálkozók képei 1996-2013 (időrendben)

V. FEJEZET

Az Osztrák–Magyar Monarchia tiszteletbeli konzuli rendszere

DR. CSORBA LÁSZLÓ – DR. KULCSÁR KRISZTINA

**Az Osztrák–Magyar Monarchia tiszteletbeli konzuljai
a nagyvilágban**

Külügyi képviselet és konzulátusok 1850 után

A Keleti (Konzuli) Akadémia

A konzulok bíraskodási joga és a Konzuli Főtörvénytörvény

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA CÍMERE

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA TISZTELETBELI KONZULJAI A NAGYVILÁGBAN

A Habsburg Birodalom konzulátusainak irányítása – a tiszteletbeli konzulátusoké is – 1859-ben átkerült a kereskedelemügyi igazgatástól a külügyminisztérium teljes fennhatósága alá. 1867-ben bekövetkezett az államszerkezet átalakulása, létrejött az Osztrák–Magyar Monarchia, amelynek alapozó törvénye a külügyet „közösnek”, ám a kereskedelempolitikát csak „közös érdekű” ügynek ismerte el, melyről a két országos kormány időről időre tárgyalásokat folytathat. Ennek megfelelően az 1867. december 24-én jóváhagyott **osztrák–magyar vám- és kereskedelmi szerződés** IX. paragrafusa leszögezte: a konzuli szolgálat egésze a külügyminisztérium fennhatósága alatt áll, ám mindkét ország kereskedelmi minisztériumának beleszólási joga van a konzuli hivatalok létesítésébe és megszüntetésébe, továbbá instrukciókat adhat kereskedelmi ügyekben a konzulátusoknak.

A konzulok helyét és súlyát a közös külpolitikában jelentősen megnövelte az 1871-től hivatalba lépő külügyminiszter, **Andrássy Gyula gróf**. A két államtitkári poszt (korabeli szóval: osztályfőnök) mellé egy harmadikat is jóváhagyatott Ferenc József császárral és királlyal, arra hivatkozva, hogy a külügyminisztérium hatáskörébe nagy mennyiségű és fontosságú kereskedelempolitikai és konzuli ügy tartozik (így elsőként között a kereskedelmi és hajózási szerződések megkötése). Ezáltal megszűnt a „tisztá” politika immár korszerűtlen elválasztása a kereskedelempolitikától, hatékony kölcsönhatás jött létre a politikai és jogi területek, az állami és a magángazdasági szférák között.

ID. ANDRÁSSY GYULA GRÓF

A korszak tiszteletbeli konzulátusainak életébe egy érdekes példán keresztül pillanthatunk be. A magyar legénységű *Zrínyi* korvett híres távol-keleti utazását **Gáspár Ferenc** hajóorvos örökítette meg nagysikerű könyveiben. Amikor 1890 nyarán a Vörös-tenger partján, Dzsidda városában kikötöttek – fél-

úton Szuez és Aden között az Oszmán Birodalomhoz tartozó Arab-félszigeten –, találkoztak Napoleone Gallimberti alkonzullal is. A Szezei-csatorna megnyitását követően megnövekedett a Monarchia hajóforgalma és kereskedelmi aktivitása a térségben, így itt, a Mekkához legközelebbi kikötőben került sor egy újabb alkonzuli kerület központjának kialakítására 1880-ban. A nagy osztrák hajózási vállalat, a Lloyd helyi képviselője, Lorenzo Rubelli húzhatta fel először a Monarchia államcímeres lobogóját az alkonzuli épület árbócára. Ugyanígy a Lloyd megbízottja volt Gallimberti is, aki 1889-től követte őt pozíciójában.

Gáspár doktor úr alaposan bevásárolt a dzsiddai bazárban a Közel-Kelet egzotikus kincseiből, ám a hajón összefutott az alkonzullal, aki megvizsgálta a frissen beszerzett szuveníreket, és amelyről a következőkben olvashatunk:

A minő jótevő szellemek ezek a consul urak ott a messze távolban – idézte fel a jelenetet a hajóorvos –, éppen olyan kegyetlen illúziórontók sok más tekintetben. Úgy történt most is. A consul kérlelhetetlen őszinteséggel és nagy szaktudással a következőket bizonyította rá az én »hamisítatlan és originális« dzsiddahi emlékeimre. A kávé nem arab, hanem igenis ceyloni termés [...], a kávéfőző-készüléket közvetlenül Alexandriából hozzák, kivéven a szilkéket [csészék], a melyek [...] Pribramból, Csehországból származnak. Ugyaninnen való származású az »arab nargiléh«-nek [vízipipa] az üvege, míg ellenben a hosszú szára Marseilles-ből származik [...]. A fezemet [török/arab sapka] pedig, valamint a kacsaringós orrú sárga papucsomat egyenesen Wienből szállították Dzsiddahba. [...] Nagyobb bizonyosság kedvéért a consul úr szíves volt mindezekben az árúcikkében az illető gyárak jelzéseit megmutatni, a melyek az »arab emlékek« rejtettebb helyein voltak ugyan alkalmazva, de azért nagyon félreismerhetetlen módon.

SZÖNYEGVÁSÁR DZSIDDÁBAN

Dzsiddában történt, hogy 1909 decemberében illusztris vendéget fogadott az ott alkonzuli feladatokat is ellátó dalmát orvos, dr. Dusan Tončić; az egyiptomi kedive (tulajdonképpen alkirály, az Oszmán Birodalmon belül ténylegesen független Egyiptom uralkodója), Abbasz Hilmi pasa érkezett mekkai zarándoklatra édesanyjával és feleségével. Hogy miért kell az osztrák–magyar tiszteletbeli hivatalnoknak az egyiptomi felség szolgálatára állnia? Ennek megfejtése az az érdekes körülmény, hogy az uralkodó ifjú korában öt éven át Bécsben tanult, nem is akárhol, hanem a birodalom egyik legillusztrisabb felsőoktatási intézménye, a **Theresianum** diákjaként. De az is a Monarchiához kötötte, hogy felesége, Dzsávidán Hánúm a házasság előtt a Török Marianna grófnő nevet viselte...

KÁVÉZÓ ARAB BOLTVENDEG

Az irodalomtörténet számon tartja, hogy a nagy osztrák író, Robert Musil világhírű regénye, *A tulajdonságok nélküli ember* lapjain Diotima asszony alakját Török grófnőről mintázta. A zarándoklat jól sikerült, de a kedivét meglepte a dzsiddai nyomor és elmaradottság. *Őfelsége felháborodott az itt uralkodó szomorú viszonyok miatt* – jegyezte meg egy levelében a dalmát orvos –, *és azt mondta, hogy ezek a városok nem egy, hanem több évszázaddal vannak lemaradva a civilizációtól.* Ám úgy vélte, a nemrégiben fölfedezett kőolajforrások talán változtatnak majd a helyzeten. Mint tudjuk, Dzsidda ma Szaúd-Arábia második legnagyobb városa és az ország kapuja a Nyugat felé.

VÍZHORDÓ NŐ, IDŐS FEKETE ASSZONY, FIATAL ARAB LÁNY DZSIDDÁBAN

Munkájuk során az alkonzulok időnként zord epizódokkal is szembesültek. A Monarchia boszniai muszlim alattvalói közül sokan igyekeztek Mekkába, és számos esetben szorultak konzuli segítségre. A mekkai vasút építésének idején a karavánkísérés hasznától eleső beduin törzsek véres zavargásai nemegyszer a dzsiddai európaiak életét fenyegették. Amikor meggyilkolták a brit alkonzult, a hatóságok fegyverrel látták el a konzulátusok személyzetét is. De komoly bajokat okozott a kolera és a pestis támadása is, ilyenkor orvosi különmegbízottak igyekeztek segíteni a védekezésben, néha tragikus következményekkel: egyikük, Leo Prochnik doktor maga is áldozatul esett a járványnak.

Akadnak komoly szakmai problémák is: jóformán áthidalhatatlan volt az az ellentmondás, hogy az állam gazdasági összérdekeit megjelenítő konzul miképp lehet ugyanakkor egyetlen vállalatnak – a saját cége irányában szükségképpen elfogult – képviselője is. Az egyik legnagyobb mekkai üzlet ugyanis ekkoriban a zarándokok tengeri szállítása volt, amelyből bizony a Lloyd vállalat is busásan kivette a részét. Minden jel szerint Gallimberti alkonzul is az így kiéleződő összeférhetetlenségi konfliktusok miatt kényszerült megválni tiszteletbeli hivatalától.

Mindezek ellenére és mindent összevetve a további kilenc dzsiddai tiszteletbeli alkonzul sikeresen el látta feladatait egészen az I. világháború kitöréséig. Munkájukat az Adenbe vezető víziút mentén, a Vörös-tenger déli kijáratánál, El-Hudajda (Hodeida) kikötőjében konzuli ügynökség is segítette.

*Siegel der k.u.k. Konsularagentie
Hodeida (1914)*

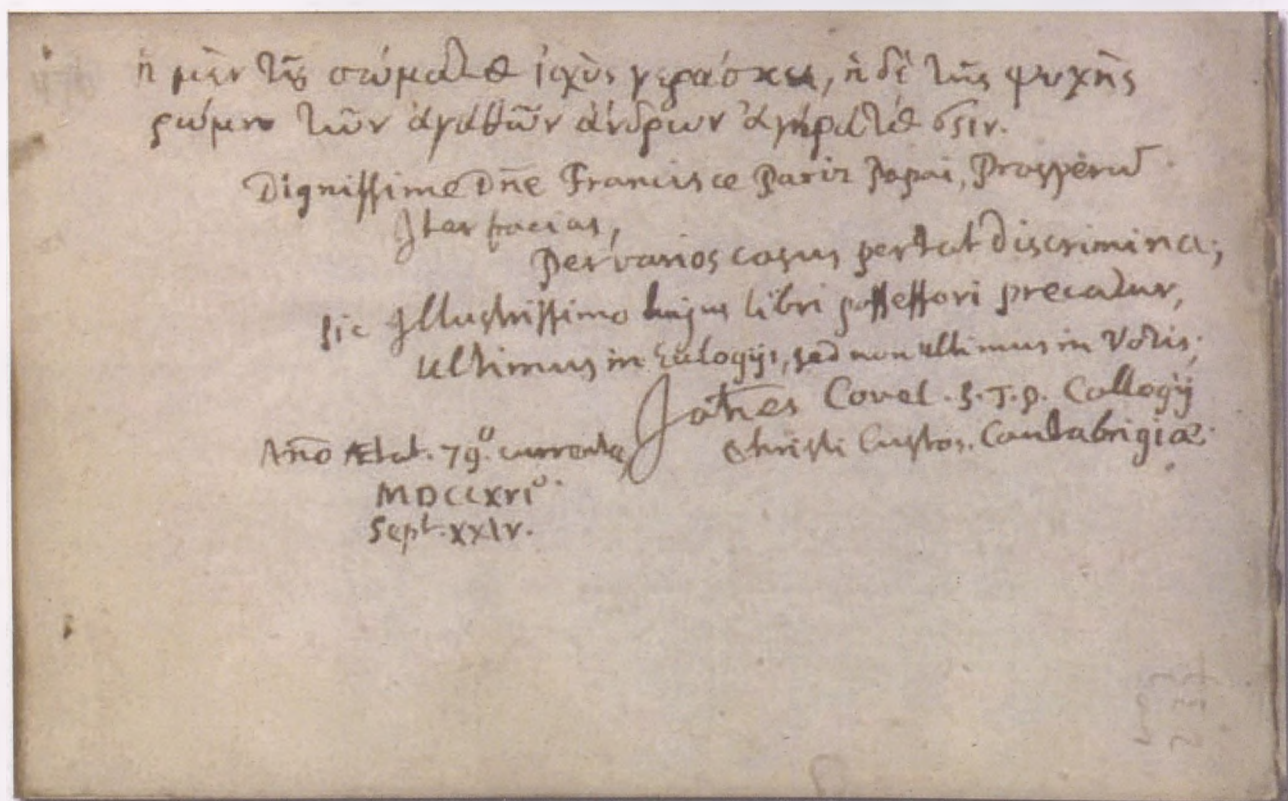
A KONZULÁTUSI ÜGYNÖKSÉG PECSÉTJE, HODEIDA

DANIEL ERNESTUS JABLONSKI (1660–1741) PORTRÉJA,
FRIEDRICH WILHELM WEIDMANN METSZETE, 1724

Az 1710-es évektől a peregrinusok a tekintélyes teológust, Jablonskit barátjának, hűséges levelezőtársának, Teleki Sándor grófnak ajánlólevelével keresték fel. Teleki az 1730-as évektől Jablonski fiát, az oderafrankfurti egyetemen rendkívüli teológiai professzorként tevékenykedő Ernst Paulust is bekapcsolta az Erdélyből érkező diákok patronálásába. Az idősebb Jablonski segítette a szintén nagyenyedi kollégista, Teleki által pártfogolt három diák – Felfalusi Mihály, Ajtai András és az ifjabb Pápai Páriz Ferenc – tanulmányait, akik hazatérésük után orvosként szolgáltak.

Pápai Páriz németországi tanulmányai végétével 1715-ben áthajózott Angliába és elvitte az enyedi tanárok levelét az oxfordi, a cambridge-i és más egyetemek kancellárjainak és vezető személyeinek, hogy adományokat gyűjtsön az 1704-ben elpusztított kollégium újjáépítésére. A tíz év alatt, amit Angliában töltött, tekintélyes összeg gyűlt össze. Ennek nagyobb része, csaknem 7000 font sterling, angol bankban kamatozott, és belőle az enyedi Bethlen-kollégium egészen az 1850-es évekig külföldi tanulmányokra küldhette diákjait, fejleszthette a kollégiumot.

JOHN COVELL (1638–1722), A CAMBRIDGEI CHRIST'S COLLEGE CUSTOSA ÁLTAL ÍROTT BEJEGYZÉS
 IFJ. PÁPAI PÁRIZ FERENC ERDÉLYI ORVOSDOKTOR 122 OLDALAS EMLÉKKÖNYVÉBEN (ALBUM AMICORUM),
 AMELYET MÁSFÉL ÉVTIZEDES EURÓPAI PEREGRINÁCIÓJÁRA (1711–1726) VITT MAGÁVAL.

Az ógörög és latin nyelvű bejegyzés magyar fordítása:

Noha a test ereje az öregséggel megfogyatkozik, ám az igaz ember lelkének erőssége soha meg nem vénülhet.

Igen érdemes Pápai Páriz Ferenc úr:

Szerencse kísérjen utadon,

mindenfajta helyzetben, minden viszontagságon át:

ezt kívánom e könyv jeles tulajdonosának,

utolsóként a bejegyzők, de nem utolsóként a jókívánók sorában:

John Covell, a cambridgei Christ's College custosa

életének 79. évében járva, 1716 szeptember 24-én

Mind a magyarországi, mind az erdélyi diákok körében a korszak talán legnépszerűbb egyetemének a német pietizmus szellemi központja, az 1694-ben Halléban alapított egyetem számított, ahol is a teológus-pedagógus August Hermann Francke gyakorlatorientált képzési programot fejlesztett ki. Ezen túlmenően az egyetem szervezetéhez kapcsolódó önfinanszírozó intézménykomplexumot alakított ki, mely árvaházból, különböző szintű iskolákból, könyvkereskedésből, nyomdából, gyógyszerészeti vállalkozásból, klinikákból állt.

GOTTFRIED AUGUST GRÜNDLER: A HALLEI EGYETEM ÉS INTÉZMÉNYKOMPLEXUMA, RÉZMETSZET, 1749

A selmecbányai származású Madai Dávid Sámuel – miután az egyetemen 1732-ben orvosdoktori oklevelet szerzett – 1739-től a hallei árvaház gyógyszerészeti vállalatának (*Medikamentenexpedition*) vezetőjeként működött. Ebben a minőségében Madai több évtizeden át szellemi és pénzügyi eszközökkel támogatta magyar honfitársait: a szegényebbek számára ingyen étkezést (*Freitisch*) és az árvaházi iskolában tanítói állást szerzett. Gyógyszerészeti vállalkozásának készítményeit magyar és német nyelvű egylapos nyomtatványaival reklámozta. Ezekkel a kiadványokkal toborozta, maga köré gyűjtötte a Halléba érkező magyarországi diákokat.

A 18. századi Európa első kutatóegyeteme, egyúttal a modernkori diszciplínák (statisztika, történelem, antropológia, fizika stb.) oktatásának színtere a Hannoveri Választófejedelemség területén a göttingeni egyetem volt, melyet II. György angol király alapított 1734-ben. Az intézmény a 18. század utolsó harmadában élte virágkorát, amikor közel 300 magyarországi és erdélyi diák tanult itt.

Az egyik legnagyobb hatású professzor, már a kortársak által is a magyarok barátjaként elhíresült, fizikát előadó **Georg Christoph Lichtenberg**, aki a magyar diákok számára fontos német és nemzetközi szakmai kapcsolatokat szerzett, amelyek végigkísérték későbbi pályafutásukat. Ezen túlmenően angol, német tanítványainak figyelmét Magyarországra irányította. Mestere hatására tett hosszabb tudományos utazást 1793-ban Robert Townson, a jeles természetkutató, aki 1797-ben előbb angolul, majd holland, francia és német nyelven kiadott, hazánk természeti, kulturális, társadalmi és politikai viszonyait tudományos igénnyel taglaló munkájával közvetítette Európa számára a magyarok hírét.

MAGYARORSZÁGI ÉS ERDÉLYI PROTESTÁNS ÉRDEKVÉDELEM A KATOLIKUS BÉCSBEN

Az erdélyi és a magyarországi protestánsok érdekképviselőinek különleges példáját mutatja az 1700-as évek elején a bécsi udvari vallási ügyvivőség, korabeli nevén ágencia kiépülése. A Bécsbe kiküldött, egymást követő ágensek valamennyien jogvégzett emberek voltak, akik szolgálataikért kaptak ugyan az őket megbízó egyháztól változó összegű pénzbeni fizetséget is, de ennél sokkal fontosabb volt számukra az a kapcsolati tőke, amelyre működésük során szert tehettek, s amelynek révén akár még a társadalmi ranglétrán is feljebb kerülhettek. Lényegében olyan „lobbistaként” működtek, akiknek a későbbi tiszteletbeli konzulokéra emlékeztető tevékenységi körük mindennemű, a református egyházak által kezdeményezett ügyre kiterjedt: betérjesztések kezelése, vallásügyi tervezetek figyelemmel kísérése, a döntéshozók akár anyagi eszközökkel is történő megnyerése.

A vallási ügyvivőség létrehozása eredetileg az erdélyi Főkonzisztóriumhoz köthető, amely 1712-ben adott megbízást az első *agens*nek, **Tarczali Zsigmondnak**. Ő volt az, aki 1741-ig tartó bécsi működése során ellátta az erdélyi református egyház érdekképviselőt, de idővel a Főkonzisztóriumon kívül kapott megbízásokat a Guberniumtól mint világi kormányzertől, valamint magánszemélyektől (Bethlen Miklóstól, Teleki Sándortól, Bánffy Györgytől) is. Felügyelte a kamarai jövedelmek jóváhagyásának, a sérelmek orvosoltatásának sokszor hosszadalmas és bonyolult procedúráit, közbenjárta a református jelöltek állami és közigazgatási tisztségekbe való kinevezésekor, támogatta a császárvárosba fölutazó református státusköveteket (Bethlen László 1712, Lázár János 1733), koordinálta tárgyalásaikat.

A magyarországi reformátusok első ágense 1713-ban kezdte meg működését. A leghatékonyabb érdekvédelmi munkát az 1733 és 1748 között Bécsben tartózkodó **Szilágyi Sámuel** végezte. A nagyenyedi származású Szilágyi Odera-Frankfurtban jogot tanult. Erre a megbízásra a magyarországi református egyház egyetemes főgondnoka, **Ráday Pál** ajánlotta, s később tevékenységéért elnyerte az uralkodó elismerését, bárói címet és erdélyi ítéltáblai ülnöki tisztséget kapott.

RÁDAY PÁL

EGY FRANCIA MÁRKI TITKOS SZOLGÁLATAI

A 18. század első felétől kibontakozó merkantilista-kameralista gazdaságpolitika keretében a Habsburg-uralkodók az állami beavatkozás szokványos kontinentális eszköztárát (szubvenciók és privilégiumok osztogatása, külföldi szakmunkások behívása, védővámrendszer és protekcionista kereskedelmi politika bevezetése) alkalmazva igyekeztek manufaktúraalapítások támogatásával min-
raiparágakat létrehozni. Az új gazdaságpolitika az örökös tartományok, a cseh területek és Szilézia számára volt előnyös, míg Magyarország viszonylatában az ipar támogatása csak az Udvari Kamara kezelésében álló birtokokra és néhány szabad királyi városra terjedt ki. A magyar iparfejlesztés lehetőségeit különösen Mária Terézia 1754. évi kettős vámrendelete korlátozta, amely a Birodalom köré védvámvonalat húzott, eltörölve a Lajtán túli területek belső vámjait, ugyanakkor Magyarországon meghagyva a tartományok (Erdély, Temesköz, Horvátország, Magyarország) közötti, valamint az Ausztria és Magyarország között fennálló vámhatárt.

A magyarországi gazdasági élet szereplői, vállalkozó főnemesek, esetenként kereskedők időről időre megpróbáltak külön utakat, alternatív megoldásokat találni a rendkívül hátrányos helyzet kijátszására. Az 1770-es évek végén a jeles hajóépítő mérnök, manufaktúratulajdonos, patrióta főnemes **Batthyány Tódor** titkos tárgyalások útján sikeresen megnyerte az Osztrák Tengermellék (*littorale austriacum*) trieszti kormányzóságában működő francia konzult, **Saint Sauveur** márkot egy magyar–francia gazdasági külön megállapodás létrehozását célzó együttműködésre. A mindkét fél számára előnyös kooperáció keretében a szokványos magyar agrártermékeken túl a vállalkozó kedvű Batthyány felajánlotta exportra kisbéri üzemének posztó- és flanelgyártmányait, továbbá majolika-készítményeket, lépesfalvi rézáru- és tűkészítő üzeme termékeit.

GRÓF BATTHYÁNY TÓDOR

Saint Sauveur 1777 és 1778 közötti időszakból fennmaradt irataiból úgy tűnik, hogy a magyar ügyek iránt érzett simpatíájából fakadóan mindent megtett: közvetített Párizsba XVI. Lajos kabinetje felé, sűrűn levelezett és többször személyesen is találkozott Bécsben hazája francia követével, Breteuil (teljes nevén: Louis Auguste Le Tonnelier de Breteuil) báróval, s ugyanígy gyakran vendégeskedett Batthyány Tódor bécsi házában is. Miután azonban a – magyar oldalról nézve inkább tiszteletbeli konzuli tevékenységként értelmezhető – titkos akció a trieszti kormányzó, Karl von Zinzendorf tudomására jutott, az udvar a már előrehaladott tárgyalásokat azonnali hatállyal leállította. Mindazonáltal Saint Sauveur konzul nem adta fel egy lehetséges magyar–francia kereskedelemi külön egállapodás létrehozásával kapcsolatos ambícióit és „lobbi tevékenységét”.

A sikertelen akció után Saint Sauveur figyelme az 1779 áprilisában Mária Terézia által a Magyar Királyság részévé nyilvánított, Trieszthez hasonló szabadkikötői kiváltságokkal felruházott Fiumei Kormányzóság felé fordult. Már ez időtájban felvette a kapcsolatot a fiumei kormányzósági hivatalnál szolgálót teljesítő magyar urakkal. Hamarosan baráti szálak fűzték Skerlecz Miklóshoz, a kormányzó Almássy

Pálhoz, Podmaniczky Józsefhez. XVI. Lajos kormányának azzal a javaslattal állt elő, hogy Jacques fiát (1757–1810) nevezzék ki vicekonzul minőségben az újdonsült szabadkikötőbe, melynek révén – tekintettel a magyar urak gabona- és egyéb kiviteli ambícióira – gyümölcsöző üzleteket lehetne kötni.

JACQUES GRASSET DE SAINT SAUVEUR DIPLOMATA
EGÉSZ ALAKOS ÁBRÁZOLÁSA TAROT KÁRTYALAPON

Indoklásában külön kitért arra, hogy a fiú matematikában, olasz és német nyelvekben járatos, történelemmel és jogtudományokkal foglalkozik, hogy behatóbban megismerje a magyar jogot. A márkai indítványa ezúttal teljesült, s úgy tűnik, hogy a következő évtizedekben a magyar-francia kereskedelmi kapcsolatok felívelő szakaszba jutottak a fiumei tengerparton.

KÜLÜGYI KÉPVISELET ÉS KONZULÁTUSOK 1850 UTÁN

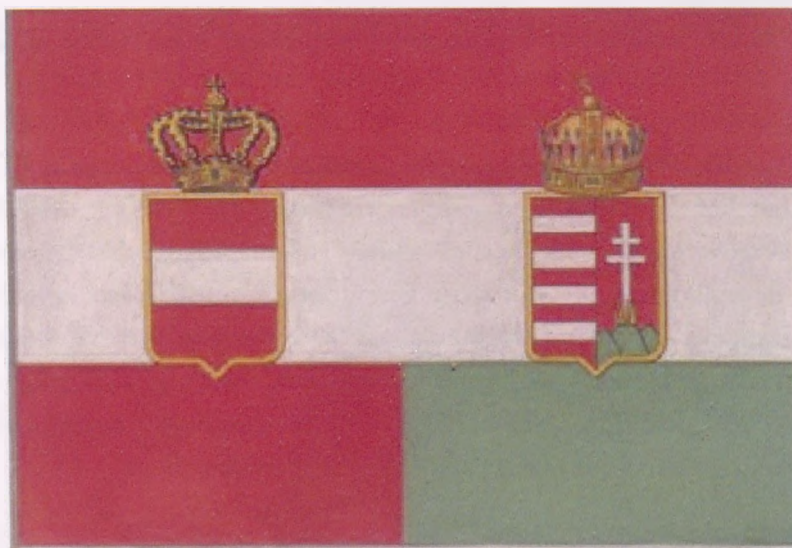
A kiegyezést követően 1867. december 21-én „a magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt” **vám- és kereskedelmi szövetséget** kötöttek az 1867. évi XVI. törvénycikk értelmében. A szövetség IX. cikkelye megerősítette a közös külügyminiszternek a konzulátusok feletti irányítási jogát, de az ügyeket mindkét állam kereskedelmi miniszterével egyetértésben kellett intézni, és hozzájuk küldték el a konzulátusok kereskedelmi jelentéseit is. Szükség esetén közvetlenül, a külügyminisztérium bevonása nélkül is levelezhettek az egyes konzulátusokkal. Később az 1907. évi vám- és kereskedelmi szerződés XI. cikkelye megerősítette az 1867. évi előírásokat, továbbá a földművelésügyi minisztereknek is hasonló jogokat adott, mint a kereskedelmi minisztereknek.

1872-ben a konzulátusok száma 22 főkonzulátusra, 112 konzulátusra, 108 vicekonzulátusra és 144 konzuli ágenségre nőtt. 1903-ban a főkonzulátusok száma jelentősen emelkedett (31-re), míg a konzulátusoké csökkent (43 konzulátus), viszont **nagymértékben növekedett a tiszteletbeli konzulátusok száma**: 392 működött. 1914-ben az Osztrák–Magyar Monarchia tíz nagykövetsége, tíz követsége és 112 konzulátusa mellett 314 tiszteletbeli konzulátusa működött szerte a világban. Ebből 169 Európában, 66 Dél-Amerikában, 20 Észak-Amerikában létezett. Afrikában 35, Ázsiában 16, míg Ausztráliában 8 volt. A legtöbb tiszteletbeli konzulátus Nagy-Britanniában volt.

A tiszteletbeli konzuloknak nem járt fizetés és nem formálhattak jogot nyugdíjra. A konzuli tevékenységért járó illetékek díja viszont az ő zsebüket gazdagította. A működési költségeket maguknak kellett állniuk, de a portóköltségeket, a pecsét és zászló árát, valamint a saját alattvalóknak nyújtott támogatás árát megtérítették. Mivel gyakorta ebben az időszakban is a helyszínen lakó osztrák–magyar alattvalót neveztek ki ezekre a posztokra, szolgálati helyükön nem csupán néhány évet töltöttek, hanem rendszerint hosszú időszakot.

A konzulátusok egy részét a kereskedelmi kapcsolatok élénkítése céljából és a külhonban élő alattvalók érdekében, kezdetben tiszteletbeli konzulátusként alapították. A mexikói első konzulátus esetében például kiemelték, hogy *a mexicói köztársaságban tartózkodó osztrák és magyar alattvalók érdekeinek megvédésére kétségteljesen célszerűnek és szükségesnek jelezhető*. Több tiszteletbeli konzulátust később tényleges konzuli hivattalá alakítottak át.

A konzulátusok épületét zászlóval jelölték meg, amely egy 18 méter hosszú zászlórúdon lobogott. Mivel az Osztrák–Magyar Monarchia két állama között nézeteltérést okozott a zászlórúd színe (fekete-sárga, piros-fehér-piros vagy piros-fehér-zöld), végül aztán 1872-ben természetes színében hagyták meg. A lobogó az osztrák–magyar kereskedelmi flotta zászlója volt. A pecséteken németül szerepelt a felirat (időnként olaszul), majd 1900-tól megjelentek a kétnyelvű feliratok, németül és magyarul. Végül 1908-ban valamennyi konzuli hivatalban a kétnyelvű pecséteket vezették be.

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA KONZULI ZÁSZLÓJA

A 19. század második felében a tiszteletbeli konzulok alkalmazásakor figyelemmel voltak az ügyviteli ismeretekre, a jelölt jó hírére, a viselkedésére. A személyes írásbeli jelentkezés után elegendő volt néhány hónap képzés, és a jelölt elnyerhette a vágyott kinevezést. Ugyan a tiszteletbeli konzulátusok révén költségeket lehetett megtakarítani, a külügyminisztérium konzuli ügyeket intéző osztálya a 19. század végén óva intett attól, hogy túl nagyvonalúan adományozzák a tiszteletbeli konzuli címeket. Így ugyanis azoknak az igyekezete és tanulmányai válhattak értéktelenné, akik hosszú éveket töltöttek a képzéssel és szakmai gyakorlattal, és ez megtörhette buzgalmukat.

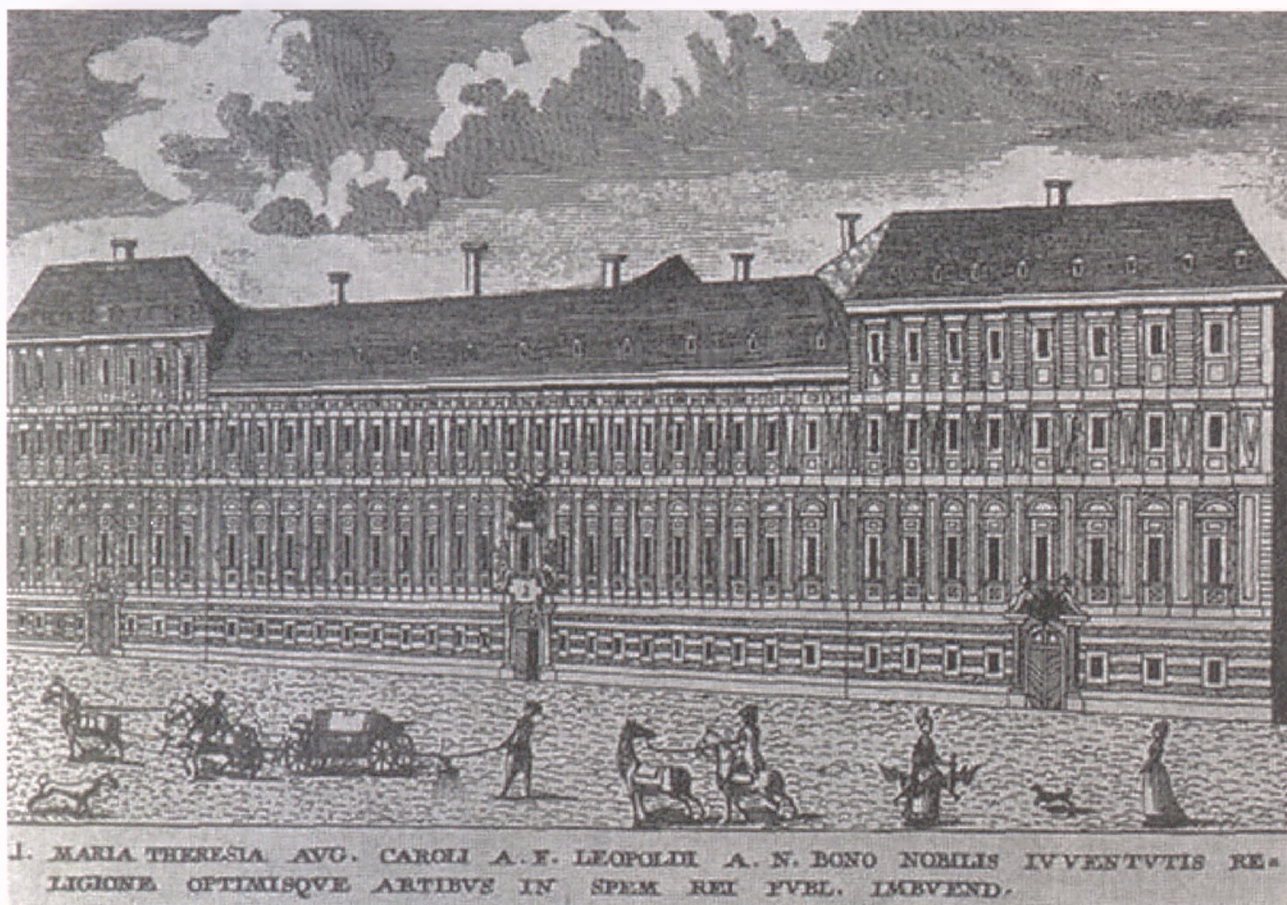
A konzulátusok feladatai kereskedelmi, politikai, hajózási és egészségügyi jellegűek lehettek. Mivel a konzulátusok kezdetben a kereskedelmi kapcsolatok elősegítésére és a külkereskedelem védelme céljából alakultak, a konzuloknak figyelemmel kellett kísérniük a hajóforgalmat és az árukereskedelem jellemzőit. A helyi gazdasági viszonyokról (a gabonatermésről, piaci és közlekedési viszonyokról stb.) az adatszolgáltatáson túl évente jelentéseket kellett összeállítaniuk. Az osztrák–magyar alattvalók ügyei között a külföldön elhunyt hagyatéki ügyének intézése, szükség esetén okmányok pótlása, útlevél kiállítása és hitelesítés szerepelt. Járványok idején a hivatal köteles volt jelentést tenni az egészségügyi viszonyokról. A kikötőbe érkező hajók kapitányainak a konzuli hivatalnál vagy képviselőnél kellett 24 órán belül jelentkezniük, és a kora újkorban a konzuli hivatal állította ki a helyszíni vizsgálat után az egészségügyi igazolásokat. A kézhez kapott irat (levél, nyílt levél) tartalmazta a hajó kiindulási kikötőjének, valamint az érintett kikötők közegészségügyi állapotát, de még azt is, ha mégsem voltak mentesek a járványtól. A veszélyeztetettség mértéke szerint a hivatalok négyféle ilyen iratot vagy „nyílt levelet” (*patentét*) állíthattak ki: szabad, tiszta, gyanús vagy érintett, végül piszkos vagy szennyezett, vagyis fertőzött állapotú helyekről (*patente libera, netta, sospetta e tocca, bruta*).

Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásakor megszűnt a közös külügyminisztérium, a közösen intézett külügyek és gazdasági ügyek átkerültek az utódállamok minisztériumaihoz. Megszűnt a közösen fenntartott konzulátusi rendszer is. A konzulokat, mint például Nuber Sándort, Pap-Hegyestrű Bélát, Pözel Tibort, Reviczky Istvánt egyrészt átvette az utódállam (bár az 1919. évi fizetségük gyakran vita tárgya volt a két állam között), másrészt voltak olyanok, akik állampolgárságukat megváltoztatva a másik állam szolgálatába léptek, mint például a soproni születésű Anton Winter.

A KELETI (KONZULI) AKADÉMIA

1754. január 1-jén indult meg az oktatás Bécsben az új alapítású „Keleti nyelvek császári és királyi Akadémiáján”, amelyet hamarosan Keleti Akadémiának neveztek (1898-tól megváltozott néven, *Konsularakademie*). Elsősorban a nyelvek, főként az oszmán nyelv oktatására helyezték a hangsúlyt, és a tanulók között lehettek nem nemesi származásúak is. A Keleti Akadémián képzett szakembergárda a 18. század második felétől fokozatosan biztosította a konzulátusok, alkonzulátusok és egyéb képviselvek hivatalnokigényét – immáron kellő szaktudással. 1833-tól az intézményben már nem csak idegen nyelveket, hanem matematikát, geometriát, földrajzot, világtörténelmet, irodalmat, jogi és diplomáciai tantárgyakat, később szépírást is oktattak, sőt a tanulók tánc- és vívóórákon is részt vettek.

A 19. század utolsó harmadában a tanórák között szerepelt a polgári jog, kereskedelmi, váltó- és hajózási jog, büntetőjog és büntetőeljárás-jog, statisztika, nemzetgazdaságtan és pénzügytan, diplomáciatörténet és nemzetközi jog, továbbá osztrák konzuli ismeretek. Az akadémián oktatott idegen nyelvek között török, arab, perzsa, francia, olasz, angol és újbörs nyelv szerepelt, valamint törökök oktaták a török történelmet is. Az oktatók között neves magyar személyek is jeleskedtek. A magyar nyelvet előbb Károlyi Árpád, Farkas Gyula, majd Stokka Tankréd oktatta, a magyar jog tanára Thallóczy Lajos volt, a török nyelvet pedig egy ideig Plehácsek Ferenc tanította. Az akadémián már 1784-től bevezették a felvételi vizsgát, majd 1833-tól a nyelvi kompetenciát mérték (latin és német fogalmazás, hittani fogalmazás, franciáról németre fordítás). Kezdetben az öt évfolyamon összesen 20–30 diák tanult, számuk 1850 után már 30 és 40 fő között mozgott.

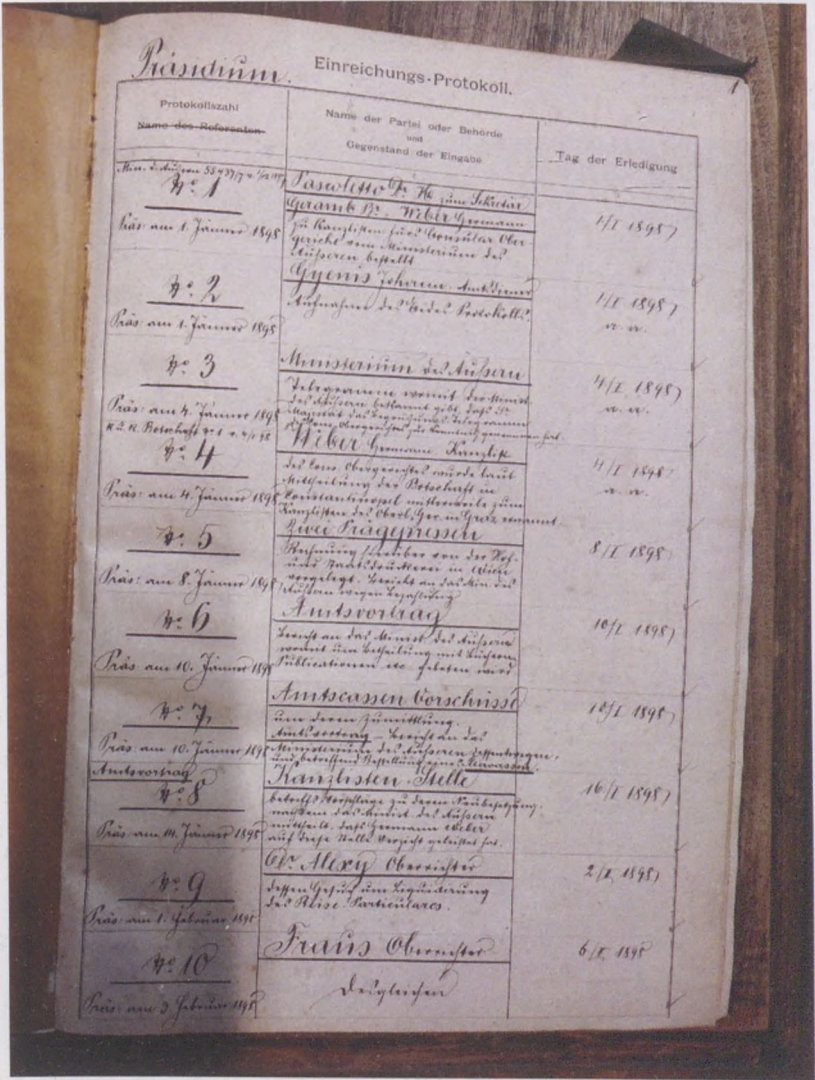

A THERESIANUM ÉPÜLETE BÉCSBEN, RÉZMETSZET, 18. SZÁZAD

A KONZULOK BÍRÁSKODÁSI JOGA ÉS A KONZULI FŐTÖRVÉNYSZÉK

Azokban az országokban, melyek jogrendje gyökeresen eltért az európai jogrendtől, konzuli bíróságok működtek, vagyis a külföldi ország területén élő alattvalók felett **a saját jogrend szerint ítéelkezhettek**. Ehhez azonban hozzá kellett járulnia a fogadó államnak, amelyet általában bilaterális egyezményben rögzítettek. A Habsburg Monarchia, illetőleg az Osztrák–Magyar Monarchia **elsősorban az Oszmán Birodalom területén** működtetett konzuli bíróságokat, majd annak utódállamaiban, Szerbiában, Bulgáriában, Egyiptomban (itt vegyes nemzetközi bíróságok léteztek); valamint **több közel-keleti és távol-keleti országban**, így Marokkóban (1830, 1882), Perzsiában (1858), Sziámban, Kínában (1871), Zanzibárban (1889), illetőleg 1871 és 1898 között Japánban. **1891-ben külön törvény (1891. évi XXXI. törvénycikk a consuli bírászkodás szabályozásáról)** rendelkezett ezeknek a bíróságoknak a működéséről.

Többéves előkészítés után, 1898-ban Konstantinápolyban Konzuli Főtörvényszéket (*Österreich-ungarisches Konsularobergericht*) állítottak fel. A Főtörvényszék által alkalmazott gyakorlatban az osztrák büntető törvénykönyv szerinti minősítés volt a követendő a magyar büntető törvényekre tekintet nélkül.

[illegible]

A KONZULI FÖTÖRVÉNYSZÉK SEGÉDKÖNYVEI

AZ 1898. ÉVI IKTATÓKÖNYV ELSŐ OLDALA ÉS A MUTATÓKÖNYVI RÉSZ ELSŐ OLDALA

